

УДК 371.2: 378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/28.208580>**Ірина ВОЛОШАНСЬКА,***orcid.org/0000-0002-4045-1231*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації

Дрогобицького державного педагогічного університету

імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *irynavoloshanska@rambler.ru***Зоряна ХАЛО,***orcid.org/0000-0002-0545-6547*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації

Дрогобицького державного педагогічного університету

імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *Zosja.79@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАВИКІВ ГОВОРІННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано особливості використання комунікативних методів навчання для розвитку навиків говоріння на уроках іноземної мови. Визначено суть і специфіку комунікативного навчання, вказано на можливості успішного застосування новітніх методів навчання на заняттях іноземної мови з метою розвитку і вдосконалення навичок мовлення. Комунікативне навчання має на меті не тільки дати студентам практичні знання граматики та лексики іноземної мови, але й розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується у спілкуванні. Доведено, що навчання вокабуляру є важливішим, ніж граматики, швидкість мовлення – за його правильність, робота та говоріння студентів на занятті дає кращі результати, ніж робота викладача. У статті виокремлено сприятливі умови для розвитку комунікативних навичок студентів. Основною умовою є те, щоб кожен студент почувався вільно, сміливо висловлював свою думку, не боявся робити помилки та не хвилювався про осуд викладача чи одногрупників. Вказано на важливість мотиваційного компонента при навчанні спілкування іноземною мовою, необхідність заохочувати студентів говорити про улюблені речі, друзів, сім'ю, важливі питання та проблеми. У статті пропонується використовувати на заняттях наслідувальне мовлення, інтенсивне мовлення, мовне реагування, ділове мовлення (діалог), міжособистісне спілкування (діалог), довготривале говоріння (монолог). Усі ці мовні аспекти охарактеризовано детально, проаналізовано способи виправлення помилок під час усного мовлення на заняттях іноземної мови. Виокремлено такі способи виправлення помилок для успішного комунікативного навчання: самостійно, іншими студентами, повторення виправленого речення правильно, перефразування допущеної помилки, створення аркуша для удосконалення мови, де записуються типові помилки, складання скоромовок, щоб наголосити на проблемних аспектах, які виникають на уроці, анонімне виправлення помилок, а також жестами обличчя чи тіла та ін. У статті доведено важливість використання діалогів для розвитку мовлення, проаналізовано різні види діалогів, вказано на позитивні результати таких прийомів, як дискусія у малих групах, дискусія-подорож і діалог із носієм мови. Вказано на можливості імплементації розглянутих у статті комунікативних технік і методів навчання на заняттях іноземної мови у ЗВО.

Ключові слова: комунікативні методи, навчання, говоріння, іноземна мова, студент, учитель умови, розвиток, діалог, помилка.

Iryna VOLOSHANSKA,*orcid.org/0000-0002-4045-1231*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Language

and Intercultural Communication Department

of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *irynavoloshanska@rambler.ru*

Zoryana KHALO,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Language
and Intercultural Communication Department
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) Zosja.79@ukr.net

PECULIARITIES OF COMMUNICATIVE TEACHING METHODS FOR SPEECH DEVELOPMENT AT FOREIGN LANGUAGE LESSONS

The article deals with the analysis of communicative teaching methods for speech development at foreign language lessons. The essence and specificity of communicative study is determined here. The possibility to use the above mentioned methods for the development of speaking skills at the lessons of foreign language is pointed out in the research. Communicative study means that students get not only grammar and lexical knowledge in foreign languages but they learn the ways to use the language in the process of communication. It is proved that it's more important to teach vocabulary than grammar, as well as it's more important to speak fluently than to speak without any mistakes. Students' work and speech at the lessons give better results than constant work of their teacher. The authors describe favourable conditions necessary for the development of students' speaking skills. The most important of them are that students must feel free to speak and express their opinions at the lessons, they don't have to worry too much about mistakes and condemnation of their groupmates or teachers. The article also deals with the ways to increase motivation at the lessons. A teacher should incorporate personal conversation into the lessons, talk about students' favourite things, friends, families and as well as their problems. Speaking activities include imitative speaking, intensive speaking, responsive speaking, transactional speaking (dialogue), interpersonal speaking (dialogue), extensive speaking (monologue). Their detailed characteristic is given in the work. The right correction of students' errors is of great importance. We've pointed out such methods of error correction as self-correction, correction by other students, creating a language improvement sheet, conversational drills, anonymous correction, facial expression or gestures and others. Different types of dialogues are analysed here. The authors give precise characteristic of discussions in small groups, trip-discussions and discussions with foreign guests. The possibilities to implement these communicative methods of study at the lessons are described in the article.

Key words: communicative methods, teach, speaking skills, foreign language, student, teacher, error, dialogue, development, conditions.

Постановка проблеми. Комунікативний підхід у навчанні англійської мови дуже актуальний, оскільки сприяє розвитку практичних навичок говоріння. Сучасним фахівцям недостатньо вміти прочитати та переказати текст, необхідно мати навички для ведення діалогу, дискусії, участі у виступах, презентаціях, добре розуміти доповіді та знаходити необхідну інформацію в Інтернет-ресурсах іноземною мовою. Першочерговим завданням для викладача є не лише навчити студентів лексичного та граматичного матеріалу, а й знайти засоби для розвитку навичок говоріння, сформувані їхню комунікативну компетентність у різних життєвих ситуаціях. Запропоновувати комунікативний підхід означає розвивати здатність обмінюватися повідомленнями, а не концентруватися на граматиці, тому про рівень володіння іноземною мовою можемо говорити, виходячи з того, наскільки у студентів розвинені комунікативні здібності.

Аналіз досліджень. Проблемам використання комунікативних методів навчання на заняттях іноземної мови присвячено праці Н. Бордовської, Н. Годованець, О. Заболотської, О. Леонтєва, У. Літлвуда, О. Лось, А. Михальської, Р. Мільруда, І. Максимова, А. Наконечної, Ю. Пасова, Т. Самосенкова, Ю. Ситнова, С. Шатілова, А. Chamot,

А. Johns, W. Rivers та інших науковців. Інтерес до комунікативності не є випадковим, переваги методу безперечні, також він набуває дедалі більшого значення у навчанні іноземних мов. Останній аналіз наукових студій свідчить про те, що комунікативний підхід для розвитку навичок говоріння іноземною мовою є особливо перспективним напрямом і потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в аналізі особливостей використання комунікативних методів навчання для розвитку навичок говоріння на уроках іноземної мови з метою їх впровадження в освітній процес ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Існують різні підходи до вивчення іноземних мов, однак найефективнішим при навчанні говоріння вважаємо комунікативний метод. Наведемо кілька аспектів, які дають нам підстави для цього твердження:

Мова – інструмент комунікації. Студенти повинні практикуватися використовувати мову в реальних комунікативних ситуаціях. Навчання граматики, заповнення пропусків у реченні тощо є тільки кроками на шляху до розвитку комунікативних здібностей.

Кожна людина є особистістю і кожна має різні здібності до навчання, інтереси й потреби. Про

ці аспекти важливо знати і враховувати їх у процесі навчання. Слід застосовувати різні методи навчання відповідно до індивідуальних особливостей студентів. Не існує ніякого «правильного шляху» в навчанні, потрібно підбирати методи, виходячи зі здібностей та інтересів майбутніх вчителів.

Люди навчаються краще, коли почуваються комфортно і вільно, а тому потрібно намагатися створювати атмосферу довіри та взаємоповаги. Важливо, щоб студенти відчували, що їхні думки цінують, на них зважають, вони не повинні боятися робити помилки, стати об'єктом кепкувань. Між викладачем і студентами мають бути дружні стосунки, а завдання, які ставляться перед ними, – складними, але досяжними.

Студенти мають бути залучені до процесу навчання, а викладач – знати їхню думку стосовно змісту уроку. Добре, коли у студентів є можливість самим оцінити заняття, висловити зауваження, побажання. І ще один важливий чинник: студенти повинні знати про свої успіхи у вивченні мови, потрібно винагороджувати їх за розв'язання поставлених завдань.

Як зазначає Н. Годованець, суть комунікативного навчання полягає у тому, що процес навчання є моделлю спілкування, позаяк воно має на меті не тільки дати студентам практичні знання граматики та лексики іноземної мови, але й розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування. Формальні аспекти мови, такі як граматики, лексика, фонетика подаються у комунікативних контекстах для того, щоб формувалося розуміння способів використання цих форм у мовленні (Годованець, 2014: 42).

Навчаючи іноземної мови, потрібно пам'ятати, що вокабуляр важливіший, ніж граматики, варто зосереджуватися на граматиці за рахунок лексики. Слова потрібно вводити майже на кожному уроці, як і зважати на те, що швидкість важливіша, ніж правильність. Доцільно планувати заняття так, щоб дати можливість студентам говорити вільно: вони повинні знати, що «розуміти зміст повідомлення» так само важливо, як «граматично правильно говорити іноземною мовою». Слід приділяти більше уваги тому, що студенти роблять на занятті, тобто вони мають працювати і висловлюватися більше, ніж викладач. Викладачам потрібно давати студентам можливість говорити, відповідати на питання і ставити їх, а для цього треба знати можливості студентів, їхні сильні та слабкі місця.

Змістовна комунікація – дуже важлива навичка для студентів. Вони часто відчують, що розумі-

ють викладача й одногрупників, однак мають проблеми, спілкуючись за межами аудиторій. Тому вчителям необхідно подавати реальні життєві ситуації для обговорення на заняттях.

При вивченні іноземної мови важливо враховувати мотивацію. Більшу частину свого життя люди проводять, говорячи про себе, тому правильним рішенням буде заохочувати студентів робити те саме на заняттях іноземної мови, тобто спонукати їх говорити про улюблені речі, друзів, сім'ю, важливі питання та проблеми. Моделюючи таку бесіду, можемо збільшити обсяг використання іноземної мови. Важливо заздалегідь подати необхідний вокабуляр, наприклад, описові прикметники та правильні структури речень, щоб обмінятися інформацією про себе. Слід використовувати багато комунікативних завдань, пов'язаних саме зі студентами, їхнім життям. Найбільшого ефекту можна досягнути, якщо, студенти будуть працювати в парах або малих групах.

Методику формування комунікативної культури майбутнього вчителя іноземних мов на етапі інтерактивної взаємодії проаналізовано у працях О. Заболотської. Вона пропонує цікаві способи вивчення лексичних одиниць за допомогою складання семантичної карти, вправ на співвіднесення одиниць мови, заповнення пропусків у контекстуальному виді, завдань на здогадку за контекстом, навчальний перифраз, розрізані слова. Більшість зазначених вправ належать до мовних та умовно-комунікативних, однак вони також передбачають безпосередній підхід до стадії спілкування. Для розвитку навичок професійно-орієнтованого говоріння автор пропонує використовувати вправи, спрямовані на: висування і перевірку гіпотез, прогнозування, генерацію ідей, виявлення і зіставлення поглядів, позицій, аргументацій, імітаційно-ігрове моделювання (Заболотська, 2009: 91–92). Вважаємо означене завдання цікавими для виконання і такими, що сприяють розвитку навичок мовлення на заняттях іноземної мови.

У контексті нашої розвідки вбачається доцільним дати детальну характеристику таким комунікативним завданням і проаналізувати доцільність їх використання на заняттях іноземної мови: наслідувальне мовлення, інтенсивне мовлення, мовне реагування, ділове мовлення (діалог), міжособистісне спілкування (діалог), довготривале говоріння (монолог). Отже, наслідувальне мовлення часто включає тренування або механічну імітацію мови за викладачем. Короткі скоромовки є корисними для практикування іноземної мови на заняттях, однак їх використання слід обмежити та використовувати для практикування граматичних

конструкцій і фонетичних частин, оскільки вони не сприяють розвитку мовлення та взаємодії на заняттях. Однозначно доведено, що інтенсивне мовлення дає кращий результат, ніж наслідувальне. Тут студенти застосовують на практиці вивчені граматичні конструкції та фонетичні елементи, засвоєні раніше. Мовне реагування включає усну взаємодію студентів із лектором та однокласниками. Прикладом такої взаємодії є вітання між студентом і викладачем. Мовлення для взаємодії (діалог) відбувається тоді, коли потрібно обмінятися певною інформацією. Часто це відбувається у вигляді питань і відповідей, коли викладач запитує, а студент відповідає. Спілкування (діалог) схоже до мовлення взаємодії, однак тут можемо говорити про стосунки, використовувати сленги та ідіоми. Довготривале говоріння включає монолог, яким студенти часто послуговуються для промов.

Ще одним важливим питанням для розвитку комунікативних навичок говоріння є правильні способи виправлення помилок. Проаналізувавши праці вчених, зокрема О. Лось, (Лось, 2013: 135), доходимо висновку про недоцільність виправляти усні помилки, бо зазвичай це не спрацьовує і є не ефективним. Коли студента виправляють, він усвідомлює, у чому його помилка, але під час розмови, коли спілкування відбувається дуже швидко, коли слід швидко співвідносити почуте з тим, що маєш відповісти, така взаємодія відбувається на підсвідомому рівні, який важко контролювати. До того ж, свідомий контроль власного висловлювання призводить до гальмування мовлення, бо студент замість того, щоб вільно, природно, спокійно говорити, починає сумніватися у сказаному, хвилюватися із приводу помилок, намагається свідомо контролювати й будувати висловлювання. Говоріння уповільнюється, здається штучним. Це впливає на здатність як сприймати, так і продукувати інформацію, – констатує О. Лось (Лось, 2013: 135).

Отже, виправлення студентських помилок в аудиторії є суперечливим, подекуди навіть приривним. Є кілька видів помилок. Нечасті помилки переважно зрозумілі для студентів, і вони можуть виправляти їх самостійно, часті можуть стати звичкою, тому вимагають послідовного виправлення. Окремі помилки викликають негативну реакцію від носіїв мови – вони мають бути пояснені в культурних контекстах. Інші помилки викривляють значення або розуміння речення, їх необхідно пояснювати методом порівняння значень. Деякі викладачі пояснюють, що помилки – це важлива частина уроку, позаяк дають можли-

вість дізнатися про відмінності між рідною мовою та іноземною. Студент має можливість опанувати мову, вважаючи помилки частиною навчання.

Наведемо способи, які допомагають правильно коригувати помилки.

- Виправлення своїх помилок самостійно – учитель повторює помилку, роблячи паузу, щоб дати можливість студенту виправити її.

- Виправлення іншими студентами.

- Повторення виправленого речення правильно.

- Перефразування того, що студент сказав неправильно.

- Повторення допущеної студентом помилки і надання йому можливості її виправити.

- Створення аркуша для удосконалення мови, на якому записуються типові для класу помилки.

- Складання скоромовок, щоб усунути проблемні аспекти, які виникають на уроці.

- Анонімне виправлення помилок: записавши помилки на аркушах, викладач у кінці заняття прикріплює їх до дошки, і студенти пропонують правильні варіанти.

- Запитання студенту чи класу стосовно неправильного речення.

- Жестикуляція обличчя чи тіла, що свідчить про допущення помилки і надання можливості студенту її виправити.

Для виправлення помилок дуже важливо правильно вибирати час. Постійні помилки потребують миттєвого виправлення, але для боязких студентів робити це потрібно так, щоб не образити їхні почуття, використовуючи анонімний спосіб або ж самовиправлення. Викладачеві варто зважати на реакцію студента при виправленні помилок, щоб уникнути негативного впливу на нього і не викликати страх перед відповіддю. Позитивний відгук на відповідь студента часто ефективніший, ніж повідомлення, що він помиляється.

У процесі розвитку усного мовлення важливе місце займають діалоги. А. Наконечна та І. Ординська виділяють такі особливості діалогічного мовлення: наявність співрозмовників; швидкий обмін репліками майже без попереднього обмірковування; смислової взаємозалежності реплік; ситуативну залежність реплік; лаконічність, чіткість реплік; широке використання «відпрацьованих» у мовленні засобів – штампів; слухове сприйняття учасників діалогу: важливість інтонації, тембру, тональності тощо, які можуть впливати на семантику слів, змінювати її або навіть повністю нейтралізувати; зорове сприйняття учасників діалогу (особливу роль міміки, жестів та інших засобів) (Наконечна, Ординська, 2015: 178).

На заняттях іноземної мови доцільно використовувати усні чи письмові діалоги, оскільки вони допомагають студентам вивчити соціальні одиниці мови, діалоги роблять мову живою; включають паралінгвістику (темп, тембр, гучність, швидкість). Діалог – це можливість для студентів вчитися використовувати паузи, вигук, реагувати на ситуацію іноземною мовою; діалоги допомагають студентам розвивати навички слухання і говоріння; практикувати вимову; вивчати новий граматичний матеріал у комунікативних ситуаціях; за допомогою діалогів у мовлення вводять ідіоми, сленги, пізнають культурні аспекти країни.

Щоб правильно навчати діалогічного мовлення, передовсім необхідно обрати правильний діалог, поділивши завдання для нього на три частини: студенти читають, слухають або розповідають; виконують завдання чи вправи до діалогу; використовують діалог як початок для дискусії.

Існують різні види діалогів, які можуть бути використані в аудиторії: на створення нової ситуації, рольовий, діалог із записом на спеціальному обладнанні та ін. Дуже важливо, щоб студентам таке мовлення було цікавим.

Вважаємо за доцільне описати такі прийоми на заняттях іноземної мови з метою їх успішного використання:

– дискусії у малих групах – забезпечують студентам більшу можливість говорити, ніж будь-яка інша робота на занятті. Завдання викладача – надати поради щодо організації такого виду діяльності;

– візит носія мови. Він буде цікавим і повчальним для студентів, особливо, якщо професія гостя пов'язана з темою обговорення. Для забезпечення більшої ефективності такого прийому викладачеві слід зустрітися з гостем за кілька днів перед заняттями і з'ясувати, що саме обговорюватиметься на зустрічі, потім поінформувати студентів про тему обговорення та попросити підготувати запитання. На занятті потрібно відрекомендувати гостя та попросити студентів розповісти про себе. Якщо

під час спілкування з гостем використовуються невідомі слова важливого змісту, їх слід записати на дошці та пояснити;

– дискусія-подорож – подарує студентам незабутні враження та можливість користуватися мовними навичками у невимушеній атмосфері, подорожуючи чи відвідуючи цікаві місця. Однак вчителю важливо добре підготуватися, аби таке заняття дало результати, заохочувати студентів ставити багато запитань упродовж подорожі, спонукати їх обговорювати місця чи речі, які для них є цікавими, робити фотографії. Наступного дня чи на наступному занятті доцільно обговорити подорож, попросити кожного студента зробити коротку презентацію побаченого. Назвемо місця, які було б цікаво відвідати групі студентів, щоб згодом організувати результативну дискусію: завод, ринок, спортивну подію, квартиру студента, парк, ресторан, супермаркет, зоопарк. Можна спитати студентів про їхні бажання і врахувати ці побажання при виборі заняття «подорож-дискусія».

Висновки. Отже, щоб допомогти студентам розвивати комунікативні навички, потрібно забезпечити позитивне освітнє середовище, де він почуватиметься комфортно, спілкуючись іноземною мовою. Студент має отримувати задоволення від спілкування, а тому теми для обговорення повинні викликати у нього зацікавлення. На заняттях слід створювати невимушену атмосферу, щоб студент відчував, що помилки є частиною вивчення іноземної мови, що вони не негативний фактор, а можливість вчитися й удосконалюватися. Після подання нової інформації (вокабуляру чи граматичної одиниці) необхідно організувати комунікативну діяльність, аби студенти говорили та слухали один одного, використовуючи нову інформацію. Важливо, щоб майбутні фахівці розуміли, що метою вивчення іноземної мови є комунікація, а не бездоганність, тому важливо спонукати їх ставити багато запитань, оскільки це – важлива частина мовлення, яка вимагає навичок як слухання, так і говоріння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошанська І. В., Гутиряк О. Особливості застосування інноваційних методів навчання для формування комунікативної компетентності студентів на заняттях іноземної мови нелінгвістичних ВНЗ. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Pedagogika. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane."* (29–30.04.17). Warszawa : Wydawca : Sp.z o.o. Diamond trading tour, 2017. S. 36–41.
2. Годованець Н. І. Комунікативний метод як засіб вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2014. Вип. 30. С. 42–44.
3. Заболотська О. О. Методика формування комунікативної культури студентів на практичних заняттях з іноземних мов. *Наука і освіта.* 2009. № 3. С. 90–93.
4. Лось О. В. Про деякі аспекти попередження та виправлення помилок в іншомовному мовленні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2013. № 8. С. 133–142.
5. Наконечна А. О., Ординська І. Особливості навчання діалогічного мовлення при вивченні англійської мови. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки.* 2015. № 2. С. 175–189.

REFERENCES

1. Voloshanska I. V., Hutyriak O. I. (2017) Osoblyvosti zastosuvannya innovatsiinykh metodiv navchannia dlia formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv na zaniattiakh inozemnoi movy nelinhvistychnykh VNZ [Peculiarities of use of innovative teaching methods for formation of students' communicative competence at foreign language classes of non-linguistic universities]. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Pedagogika. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane"*. Warszawa: Sp.z o.o. Diamond trading tour, pp. 36–41. [in Ukrainian].
2. Hodovanets N. I. (2014) Komunikatyvnyi metod yak zasib vyvchennia inozemnoi movy [Communicative method as means of learning foreign languages]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsialna robota*. Vol. 30, pp. 42–44. [in Ukrainian].
3. Zabolotska O. O. (2009) Metodyka formuvannia komunikatyvnoi kultury studentiv na praktychnykh zaniattiakh z inozemnykh mov [Methods of students' communicative culture formation at foreign language lessons]. *Nauka i osvita*. Vol. 3, pp. 90–93. [in Ukrainian].
4. Los O. V. (2013) Pro deiaki aspekty poperedzhennia ta vypravlennia pomylok v inshomovnomu movlenni [Some aspects of preventing and correcting errors at foreign language lessons]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. Vol. 8, pp. 133–142. [in Ukrainian].
5. Nakonechna A. O. (2015) Osoblyvosti navchannia dialohichnoho movlennia pry vyvchenni anhliiskoi movy [Peculiarities of teaching dialogues speech in the process of study English] *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriya: Pedagogichni nauky*. Vol. 2, pp. 175–189. [in Ukrainian].